

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ЮСТИЦІЇ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

**Відділ правової роботи, правової
освіти, реєстрації нормативно-
правових актів та систематизації**

**МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
«НАСИЛЬСТВО В СІМ'ї: ДЕ ШУКАТИ
ДОПОМОГИ?»**

**Івано-Франківськ
2013 рік**

Головне управління юстиції в Івано-Франківській області

Методичний посібник розроблений для використання районними, міськими та міськрайонними управліннями юстиції, органами державної влади, громадянами та навчальними закладами

Упорядник:

Шумська К.І. – головний спеціаліст відділу правової роботи, правової освіти, реєстрації нормативно-правових актів та систематизації Головного управління юстиції в Івано-Франківській області

Відповідальний за випуск:

Саведчук Н.З – начальник відділу правової роботи, правової освіти, реєстрації нормативно-правових актів та систематизації Головного управління юстиції в Івано-Франківській області

Що таке насильство в сім'ї?

Насильство в сім'ї - будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії завдають йому моральної шкоди, шкоди його фізичному чи психічному здоров'ю.

Які ми знаємо види насильства в сім'ї?

Відповідно до Закону «Про попередження насильства в сім'ї» насильство буває:

✓ *фізичне насильство в сім'ї* - умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди його честі і гідності;

✓ *сексуальне насильство в сім'ї* - протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до дитини, яка є членом цієї сім'ї;

✓ *психологічне насильство в сім'ї* - насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю;

✓ *економічне насильство в сім'ї* - умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я.

Залежно від стратегії кривдника:

- ✓ явне;
- ✓ приховане (непряме);

Залежно від часу дії:

- ✓ подія в минулому;
- ✓ подія в сьогоденні.

Залежно від тривалості дії:

- ✓ одиничне;
- ✓ систематичне;
- ✓ тривале роками.

Які найпоширеніші причини виникнення насильства в сім'ї?

- ✓ народження першої дитини, що поєднується з незрілістю батьків, низьким їх рівнем освіти;
- ✓ неповні сім'ї — наявність лише одного годувальника, що зумовлює погіршення матеріального становища в сім'ї;
- ✓ неналежні житлові умови, що викликають додаткову напруженість, яка може спровокувати насильство;
- ✓ конфліктні або насильницькі стосунки між членами сім'ї — застосування насильства з метою вирішення сімейних конфліктів;
- ✓ невизначеність сімейних ролей і функцій у сім'ї — непослідовні і суперечливі вимоги у вихованні дітей;
- ✓ негативне ставлення батьків до соціального оточення та неадекватні очікування стосовно дитини;
- ✓ алкоголізм і наркоманія батьків;
- ✓ афективні порушення одного з батьків: агресивність, гіперсексуальність, дратівливість, ослаблений контроль за поведінкою, зниження критики;
- ✓ нерозвиненість батьківських навичок і почуттів;
- ✓ авторитарні методи виховання — покарання розглядається як найефективніший спосіб корекції негативної поведінки дитини.

Куди звертатися по допомогу у випадку проявів насильства?

- ✓ До дільничного інспектора міліції;
- ✓ До кримінальної міліції у справах дітей;
- ✓ До центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- ✓ До служби у справах дітей районної, міської чи обласної держадміністрацій;
- ✓ До управління сім'ї, молоді та спорту районної, міської чи обласної держадміністрацій;
- ✓ До громадських організацій, які надають допомогу постраждалим від насильства.

Контакти зазначених органів та установ обласного рівня:

Відділ кримінальної міліції у справах дітей УМВС в Івано-Франківській області - м. Івано-Франківськ, вул. Ак. Сахарова, 15. Телефон (03422) 792-388.

Івано-Франківський обласний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді - м. Івано-Франківськ, вул. Гординського, 10. Телефон 75-02-95.

Служба у справах дітей Івано-Франківської обласної державної адміністрації - м. Івано-Франківськ, вул. Грушевського, 21. Телефон 77-96-41.

Головне управління у справах сім'ї, молоді та спорту Івано-Франківської обласної державної адміністрації - м. Івано-Франківськ, вул. Грушевського, 21. Телефон 55-18-49.

Що є підставою для ухвалення заходів по попередженню насильства в сім'ї?

- ✓ заява про допомогу жертви насильства в сім'ї або члена сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї;
- ✓ висловлене жертвою насильства в сім'ї або членом сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї, бажання на вжиття заходів з попередження насильства в сім'ї у разі, якщо повідомлення або заява надійшли не від нього особисто;
- ✓ отримання повідомлення про застосування насильства в сім'ї або реальної загрози його вчинення стосовно дитини, яка є членом цієї сім'ї, чи недієздатного члена сім'ї.

Як можна попросити про допомогу?

Заява подається в усній або в письмовій формі до одного із вищеперелічених органів за місцем проживання потерпілого. Усна заява викладається заявником і записується посадовою особою відповідного органу, а письмова - надсилається поштою або подається особисто чи передається через іншу особу.

У заяві зазначається прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання постраждалого від насильства в сім'ї або члена сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства, а також міститься інформація про те, ким вчинено насильство в сім'ї, час і місце його вчинення, умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування, інші обставини вчинення насильства в сім'ї або реальної загрози його вчинення.

Відмова у прийнятті та розгляді заяви не допускається.

Відомості про особисте життя та інша інформація, що міститься у заяві, не підлягають розголошенню.

Який порядок розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу?

Прийняття, облік і розгляд заяв здійснюється за місцем проживання постраждалого від насильства в сім'ї або члена сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства.

Органи та установи, до яких надійшла заява, розглядають її не більше ніж протягом трьох днів. Якщо виникає потреба у перевірці викладених у заяві фактів та з'ясуванні додаткових обставин, заява розглядається не більше ніж протягом семи календарних днів.

У разі коли заява стосується неповнолітнього чи недієздатного члена сім'ї, відповідна інформація подається службі у справах дітей та органу опіки і піклування.

Відповідний підрозділ органу внутрішніх справ інформує протягом трьох днів про отримання заяви структурний підрозділ, відповідальний за реалізацію державної політики щодо запобігання насильству в сім'ї, відповідної місцевої держадміністрації.

Про отримання заяви, в якій міститься повідомлення про існування загрози життю і здоров'ю особи, негайно інформується відповідний орган внутрішніх справ (за спеціальною телефонною лінією 102) для вжиття заходів до припинення насильства або дій членів сім'ї, спрямованих на виконання реальної загрози його вчинення.

Дільничні інспектори повинні виїхати (вийти) на місце конфлікту в кількості не менше двох працівників. Вони зобов'язані прийняти вашу заяву, роз'яснити ваші права, задокументувати факт правопорушення, зібрати характеризуючий матеріал на кривдника (спосіб життя, характер, поведінка в побуті, вживання спиртних напоїв, схильність до насильницьких проявів тощо), поставити його на профілактичний облік, винести кривднику офіційне письмове попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї, скласти адміністративний протокол, заповнити спеціальну картку обліку факту скоєння насильства в сім'ї та у триденний термін направити її до управління (відділу) у справах сім'ї та молоді місцевої держадміністрації, а у випадках скоєння насильства в сім'ї відносно неповнолітнього чи за його присутності - ще й до служби у справах неповнолітніх місцевої держадміністрації. Якщо кривдник уже перебуває на обліку за вчинення насильства в сім'ї, йому виноситься захисний припис, який погоджується начальником відповідного органу внутрішніх справ та прокурором.

Захисний припис не підлягає погодженню у разі наявності в діях особи, яка вчинила насильство в сім'ї, ознак злочину.

Захисний припис - спеціальна форма реагування уповноважених підрозділів органів внутрішніх справ щодо захисту жертви насильства в сім'ї, яким особі, яка вчинила насильство в сім'ї, забороняється вчиняти певні дії стосовно жертви насильства в сім'ї, а саме:

- ✓ чинити конкретні акти насильства в сім'ї;
- ✓ отримувати інформацію про місце перебування жертви насильства в сім'ї;
- ✓ розшукувати жертву насильства в сім'ї, якщо жертва насильства в сім'ї за власним бажанням перебуває у місці, що невідоме особі, яка вчинила насильство в сім'ї;
- ✓ відвідувати жертву насильства в сім'ї, якщо вона тимчасово перебуває не за місцем спільного проживання членів сім'ї;
- ✓ вести телефонні переговори з жертвою насильства в сім'ї.

Міліція зобов'язана здійснювати контроль за місцем проживання кривдника.

Спеціалізовані установи для осіб, які вчинили насильство в сім'ї, та жертв такого насильства.

Кризові центри

Кризові центри створюються місцевими державними адміністраціями за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики з питань попередження насильства в сім'ї, відповідно до соціальних потреб регіону.

Кризові центри можуть також створюватися органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, благодійними фондами, об'єднаннями громадян і окремими громадянами за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики з питань попередження насильства в сім'ї, і реєструються в порядку, визначеному законом.

Працівники кризових центрів:

- ✓ здійснюють прийом членів сім'ї, які можуть стати або стали жертвами насильства в сім'ї;
- ✓ здійснюють прийом осіб, які вчинили насильство в сім'ї, для проходження корекційної програми;
- ✓ організують надання необхідної психологічної, педагогічної, медичної, юридичної допомоги членам сім'ї, які можуть стати або стали жертвами насильства в сім'ї;
- ✓ розробляють корекційні програми та організують їх проходження особами, які вчинили насильство в сім'ї;
- ✓ відповідно до можливостей надають притулок для тимчасового перебування членам сім'ї, які можуть стати або стали жертвами насильства в сім'ї;
- ✓ повідомляють членів сім'ї, де виникає реальна загроза вчинення насильства в сім'ї або де було вчинено насильство в сім'ї, про права, заходи і послуги, якими вони можуть скористатися;
- ✓ повідомляють уповноважені підрозділи органів внутрішніх справ про виявлені факти реальної загрози застосування насильства в сім'ї або про факти вчинення такого насильства;
- ✓ вивчають і узагальнюють причини та умови конкретних проявів насильства в сім'ї;
- ✓ надають інформацію з питань попередження насильства в сім'ї на запит уповноважених органів;
- ✓ забезпечують збереження конфіденційної інформації щодо осіб, які звернулися до кризового центру про допомогу;
- ✓ взаємодіють із засобами масової інформації, громадськими організаціями у проведенні просвітницької та виховної роботи з питань попередження насильства в сім'ї;
- ✓ у випадках, установлених законом, вживають вичерпних заходів щодо забезпечення доступу до безоплатної правової допомоги.

*Кризовий центр «Жінка для жінки» - м. Івано-Франківськ, вул. Зелена, 37 кв. 2.
Телефон 30190.*

Центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї

Центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї створюються відповідно до законодавства, що регламентує створення закладів охорони здоров'я

Центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї можуть створюватися в системі діючих закладів охорони здоров'я.

В центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї поміщаються жертви насильства в сім'ї (з їхньої згоди або на їхнє прохання) на підставі рішення медичної комісії центру. Щодо дитини необхідна згода одного з батьків, усиновителів, опікуна чи піклувальника, у разі, якщо вони не зазнали насильства від одного з них, або органу опіки і піклування.

Жертви насильства в сім'ї перебувають у центрах медико-соціальної реабілітації протягом терміну, необхідного для їхнього лікування та психо-соціальної реабілітації. За їхнім бажанням вони можуть пройти курс лікування та психо-соціальної реабілітації амбулаторно.

Працівники центрів медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї:

- ✓ надають жертвам насильства в сім'ї первинну медико-санітарну і психологічну допомогу, окремі види психіатричної допомоги на підставах та в порядку, передбачених Законом України "Про психіатричну допомогу", іншими законами;

- ✓ за необхідності направляють жертв насильства в сім'ї для відповідного подальшого лікування;

- ✓ організовують надання юридичних консультацій жертвам насильства в сім'ї та у випадках, установлених законом, вживають вичерпних заходів щодо забезпечення доступу до безоплатної правової допомоги;

- ✓ повідомляють про вчинене насильство в сім'ї уповноважені підрозділи органів внутрішніх справ;

- ✓ надають інформацію з питань попередження насильства в сім'ї на запит уповноважених органів.

Івано-Франківський обласний центр соціально-психологічної допомоги в селищі Верховина - вул. Ковалю, 1. Телефон 0(3432) 2-51-45

Якими нормативно-правовими актами регламентується діяльність щодо попередження насильства в сім'ї?

- ✓ Конвенцією ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок від 18.12.1979 р., ратифікованою Президією Верховної Ради СРСР 19.12.1997 р.;
- ✓ Конституцією України;
- ✓ Законами України «Про попередження насильств в сім'ї», «Про міліцію», «Про охорону дитинства», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»;
- ✓ Сімейним кодексом України;
- ✓ Постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 року № 616 «Про затвердження Порядку розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу»;
- ✓ спільним наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства освіти і науки, Міністерства охорони здоров'я України від 16.01.2004 № 5/34/24/11 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення»;
- ✓ спільним наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства освіти і науки, Міністерства праці та соціальної політики, Міністерства транспорту та зв'язку, Міністерства внутрішніх справ та Державного департаменту України з питань виконання покарань від 14.06.2006 №1983/388/452/221/556/596/106 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах»;
- ✓ спільним наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту та Міністерства внутрішніх справ від 07.09.2009 № 3131/386 «Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї».

Відповідальність

Вчинення насильства в сім'ї, що не містить ознак злочину, законодавством України віднесене до адміністративних правопорушень. Так, *статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення* передбачена відповідальність за умисне вчинення будь-яких дій фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування фізичного насильства, що не завдало фізичного болю і не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання захисного припису особою, стосовно якої він винесений, непроходження корекційної програми особою, яка вчинила насильство в сім'ї. Санкція цієї статті передбачає *покарання* у вигляді штрафу від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням двадцяти відсотків заробітку, або адміністративний арешт на строк до п'яти діб.

ПРОТОКОЛ

усної заяви (повідомлення) про злочин
«09» __ 08 __ 2013 р.

Я, дільничний інспектор _____
(посада, звання, прізвище і ініціали працівника міліції)

з дотриманням вимог статей України прийняв заяву (повідомлення) від _____

_____ (прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, посада,

_____ місце роботи і проживання заявника)

про _____
(злочин, що вчинений або готується)

Гр. _____ попереджений про кримінальну
(прізвище, ініціали заявника)

відповідальність згідно зі ст. 383 КК України за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину _____

(підпис заявника)

Гр. _____ заявив:
(прізвище, ініціали)

1. Обставини події (дата, час, місце): **09.08.2013 близько 21.00 за місцем проживання _____, мій чоловік _____ безпричинно вчинив сварку, у ході якої словесно ображав мене різними словами та висловлював погрози на мою адресу. При цьому був присутній наш неповнолітній син Іван, 2000 р.н., який заспокоював чоловіка.**

2. Яку матеріальну шкоду завдано протиправними діями, на яку суму, чи є вона для потерпілого значною, яким способом злочинці заволоділи майном (проникнення у житло чи інше приміщення, напад, вимагання, обман чи зловживання довірою); якщо було проникнення, то яким шляхом (злам запірних пристроїв, підбір ключа, виставлення вікна, через квартиру, іншим способом); яке майно викрадене, де воно було, наявність документів, які затверджують придбання і вартість втраченого майна, його прикмети, коли і де придбано: **не завдано**

3. Чи застосовувалося до заявника фізичне насильство або погроза його застосування, у чому це конкретно виявилось, які предмети (ніж, пістолет, газовий балончик, палиця тощо) використовувалися під час нападу? Якщо було вимагання майна чи права на нього або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою застосування насильства, заподіяння тілесних ушкоджень, пошкодження майна тощо, то в чому конкретно виявилися ці дії? **не застосовувалося**

4. Чи заподіяні кому-небудь які-небудь тілесні ушкодження, до якого медичного закладу звертався, де він розташований, чи перебував на стаціонарному або амбулаторному лікуванні? **не заподіяні**

5. Чи бачив особу, яка вчинила злочин, чи може її впізнати, за якими прикметами? _____

6. Чи підозрюється хто-небудь у вчиненні злочину? Якщо так, то з якої причини, вказати відомості про цю особу: _____

7. Чи були очевидці вчинення злочину, що відомо про них? _____

8. З моїх слів записано вірно _____

(дата і підпис заявника)

Примітка. Заявник має право отримати від керівництва органу внутрішніх справ, де прийнято заяву, роз'яснення з приводу прийнятого за ним рішенням як на особистому прийманні, так і письмово.

Протокол-заяву прийняв: _____

(підпис працівника міліції)

**Офіційне попередження
про неприпустимість учинення насильства в сім'ї**

Я, _____,
(прізвище, ім'я та по батькові)

12.05.1976 року народження, проживаю за адресою: _____
(місце проживання)

у зв'язку з тим, що 09.08.2013 о 21.00 год. в квартирі 34 по вул. Будівельників, 2,
(короткий зміст правопорушення)

вчинив сварку з дружиною Хоменко С.І., у ході якої висловлював образи та погрози на її адресу, тобто вчинив психологічне насильство,

на підставі статті 10 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» отримав офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї.

Мені роз'яснено, що у випадках учинення насильства до членів своєї сім'ї я можу бути притягнутий до кримінальної, адміністративної чи цивільно- правової відповідальності згідно з чинним законодавством.

Підпис правопорушника _____

09.08.2013 року

Офіційне попередження здійснено дільничним інспектором міліції _____

_____ (посада, звання, прізвище та підпис працівника, який здійснив попередження)

У присутності _____
(вказати особу, яка була присутня при винесенні попередження)

ПОГОДЖЕНО
Начальник УМВС України
в Івано-Франківській області

ПОГОДЖЕНО
Прокурор
Івано-Франківської області

 _____ **2013 р.**

 _____ **2013 р.**

Захисний припис
особі, яка вчинила насильство в сім'ї

_____ 2013 року

м. Івано-Франківськ
 (назва населеного пункту)

Я, *дільничний інспектор міліції* _____

(посада, звання, прізвище та ініціали працівника, який виніс захисний припис)

на підставі статті 13 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» виніс захисний припис гр. _____

(прізвище, ім'я та по батькові)

12.05.1976 року народження, проживає за адресою: _____
 (місце проживання)

у зв'язку зі скоєнням ним (нею) умисних дій фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування (насильства в сім'ї) після отримання офіційного попередження про неприпустимість їх вчинення.

Цим приписом гр. _____

заборонено чинити такі дії (потрібне підкреслити):

1. чинити акти фізичного, сексуального, психологічного чи економічного характеру відносно інших членів сім'ї;
2. отримувати інформацію про місцеперебування жертви насильства в сім'ї;
3. розшукувати жертву насильства в сім'ї, якщо вона перебуває в місці, що не є відомим особі, яка вчинила насильство;
4. відвідувати жертву насильства в сім'ї, якщо вона тимчасово перебуває не за місцем спільного проживання членів сім'ї;
5. вести телефонні переговори з жертвою насильства в сім'ї.

Зазначені обмеження діють до _____ 2013 року.

Гр. _____ роз'яснено, що в разі порушення вимог захисного припису він (вона) буде притягнутий (-та) до відповідальності відповідно до чинного законодавства.

Підпис особи, якій винесено захисний припис _____

_____ 2013 року
 (дата винесення захисного припису)

 (підпис посадової особи, якою
 винесено захисний припис)